

Svekket konkurransevne under den rødgrønne regjering – og blir det verre fremover?

Under valgkampen skrøt statsminister Jens Stoltenberg av at Norge er rangert som det 10. beste landet å være næringsdrivende i. I debatt mot Erna Solberg på TV2s *Din neste statsminister* sa Stoltenberg ”det er åpenbart at det er noe bra denne regjeringen gjør som har fått til historiens sterkeste vekst [i arbeidsplasser], spesielt innenfor privat sektor... Verdensbanken har vurdert Norge og kommet frem til at vi er på topp 10 av alle verdens land når det gjelder å drive næringspolitikk”

En nærmere gjennomgang av årets og tidligere års *Doing Business*-rapporter fra Verdensbanken avdekker at skrytepunktet til Stoltenberg egentlig er svakt punkt for den rødgrønne regjeringen.¹ Mens Norge var det 5. beste landet å drive næringsvirksomhet i i 2005, har vi falt fem plasser til 10. plass etter fire år med rødgrønt styre. Den årlige utviklingen fra 2005 er gitt i tabell 1.

Tabell 1. Verdensbankens rangering av de beste land å være næringsdrivende i, Norges rangering 2005 – 2009

Partier i regjering	H, KrF, V	Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet				
Gjeldende år	År 2005	År 2006	ÅR 2007	ÅR 2008	År 2009	Utvikling i rangering fra 2005 til 2009
Ease of doing business - samlet rangering	5	9	11	10	10	-5

Kilde: Doing Business 2006 - 2010

Verdensbankens samlede rangering av hvilke land det er best å drive næringsvirksomhet i er basert på mange 10 underkategorier, som hver består av mange faktorer. På 9 av de 10 underkategoriene har konkurransevilkårene for norsk næringsliv blitt svekket fra 2006 til 2009. For 2005 ble underkategoriene ikke rangert. Den største svekkelsen har kommet innenfor området *byggekonsesjoner og lisenser* (dealing with construction permits/licenses), hvor Norges rangering har falt fra 14. plass i 2006 til 65. plass i 2009. I kategorien *oppstart av en bedrift* (starting a business) har svekket seg 14 plasser, fra 21. plass til 35. plass. Kategorien fremskaffing av kreditt (getting credit) har vi falt 10 plasser, fra 33. plass til 43. plass. I de resterende kategoriene har vi falt fra 1. til 5. plass. Unntaket er kategorien *nedstenging av en bedrift* (closing a business), hvor Norge i alle år siden 2005 er rangert som nummer 3. Oversikten er gitt i tabell 2.

Tabell 2. Verdensbankens rangering av de beste land å være næringsdrivende i, underkategorier, Norges rangering 2006 - 2009

Partier i regjering	H, KrF, V	Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet				
Gjeldende år	År 2005	År 2006	ÅR 2007	ÅR 2008	År 2009	Utvikling i rangering fra 2006 til 2009
Dealing with Construction Permits/licenses	Underkategorier ikke rangert	14	55	66	65	-51
Starting a business		21	28	33	35	-14
Getting Credit		33	36	43	43	-10
Employing Workers		109	94	99	114	-5
Protecting Investors		15	15	18	20	-5
Trading Across Borders		5	4	7	9	-4
Registering Property		6	6	8	8	-2
Paying Taxes		16	16	18	17	-1
Enforcing Contracts		3	9	7	4	-1
Closing a Business		3	3	3	3	0

Kilde: Doing Business 2006 - 2010

En gjennomgang av de årlige rapportene til Verdensbanken avdekker at de svekkede konkurransevilkårene for norsk næringsliv ikke skyldes at den rødgrønne regjeringen i sum har svekket de nasjonale rammevilkårene, men at andre land har forbedret sine. Det skifter den relative konkurransesituasjonen. I en verden som endrer seg er det derfor ikke nok å beholde rammevilkår som de har vært. Næringspolitikk og rammevilkår må være en aktiv prioritet om man skal hevde seg i den internasjonale konkurransen.

For årene 2006 – 2009 har Verdensbanken registrert to positive reformer innen hhv beskyttelse av investorer (2007) og opprettholdelse av kontrakter (2009), og en negativ reform innen ansettelse av arbeidere (2006).

Hvilken næringspolitikk vil en rødgrønn regjering føre i sin andre stortingsperiode?

Et fall fra 5. til 10. plass på Verdensbankens liste over konkurransevilkår for næringsdrivende under den rødgrønne regjeringens første stortingsperiode er en moderat svekkelse av betingelsene for å skape og utvikle bedrifter og arbeidsplasser. Men utviklingen går feil vei. Det bekymringsfulle er at utviklingen har skjedd i en periode med stort økonomisk handlingsrom for regjeringen, trolig det største handlingsrom noen regjering har hatt siden 2. verdenskrig. Denne perioden var preget av en sterk, kredittrevet internasjonal høykonjunktur innledningsvis, som ga høy vekst i skatteinntektene, avløst av finanskrisen og det mest ekspansive statsbudsjettet på over 30 år i 2009.

I stortingsperioden 2009-2013 vil handlingsrommet til den rødgrønne regjeringen være betydelig strammere enn i dens første periode. Veksten i skatteinntektene vil være lavere enn i forrige periode, internasjonal konjunktur vil være svakere, og handlingsrommet som innfasing av oljeinntekter gjennom handlingsregelen har gitt de siste to stortingsperioder, er brukt opp for å

demme opp for virkningene av finanskrisen. Det lover ikke bra for rammevilkårene for næringslivet, et område som ikke ble prioritert i romslige budsjettår.

Budsjettet i finanskrisetåret 2009

Finanskrisen skapte i 2009 stor usikkerhet, og budsjettpolitikken ble brukt aktivt for å støtte opp under den økonomiske aktiviteten. Bruken av oljeinntekter anslås å øke med 56,7 mrd. 2010-kroner fra 2008 til 2009. Det tilsvarer en økonomisk impuls på 3 pst. av trend-BNP for Fastlands-Norge, noe som er en historisk kraftig stimulans til økonomien. Det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet² var i 2009 på 133,9 mrd. 2010-kroner, etter påplusninger i tiltakspakken i januar 2009 og Revidert nasjonalbudsjett 2009. Avstanden til 4-prosentbanen i handlingsregelen anslås til nær 40 mrd. kroner, målt i 2010-priser.

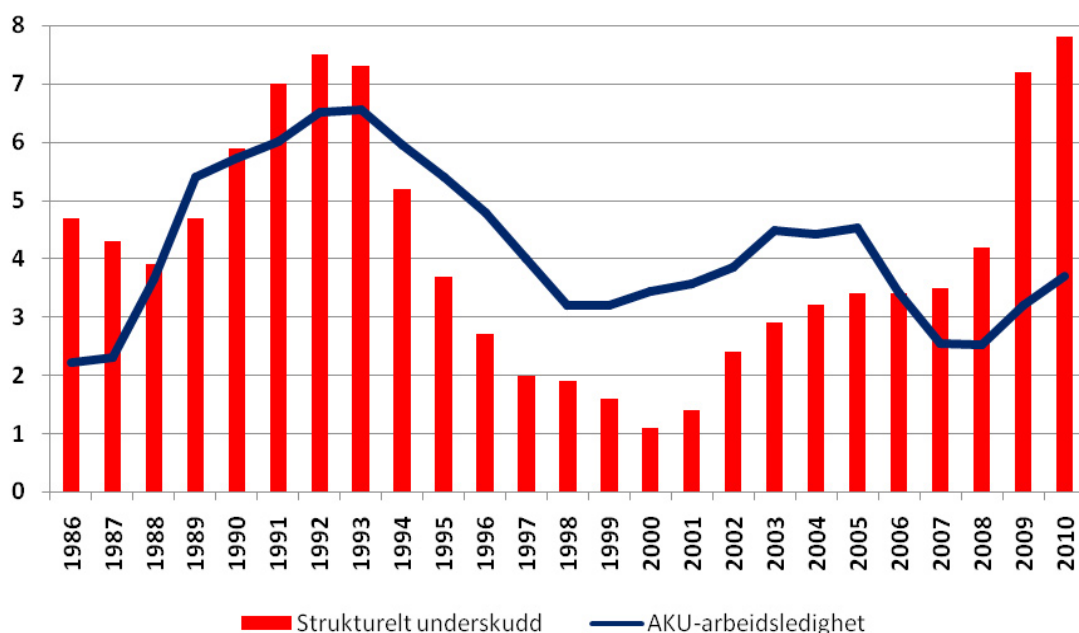
Hovedfokuset for ekstrabevilgningene i 2009 var offentlige tjenester, varer og investeringer, men noe av rommet ble brukt til å støtte opp under privat næringsliv direkte. Bl.a. ble avskrivingssetene for maskiner midlertidig økt fra 20 til 30 prosent. Sammen med kraftige rentereduksjoner og en svak kronekurs, støttet det opp under næringslivets aktivitet og fremtidstro, og den råvareorienterte norske næringsstrukturen med lange kontrakter bidro også til at arbeidsledigheten steg svakere i Norge enn internasjonalt.

2010 – et utfordrende budsjettår for privat næringsliv

Det var mange som ventet at regjeringen med statsbudsjettet for 2010 ville begynne innstramningen av oljepengebruken, slik at det ble skapt en troverdig bane for oljepengebrukens tilbakevending til 4 prosentmålet i handlingsregelen. Statsbudsjettet for 2010 overrasket ved at det var mer ekspansivt enn ventet, og bruken av oljeinntekter faktisk økte. Målt i 2010-kroner økte det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet med 14,6 mrd. kroner, til 148.5 mrd. kroner. Det skjer samtidig som regjeringen ser lysere på de økonomiske fremtidsutsiktene enn den gjorde i 2009.

Ser man på det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet i forhold til arbeidsledigheten, er ekspansiviteten i budsjettet i 2009 og 2010 historisk høyt. På begynnelsen av 90-tallet, under den kraftige nedgangskonjunkturen, var det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet målt opp mot trendveksten i BNP for Fastlands-Norge marginalt høyere enn andelen av arbeidsstyrken som var arbeidsledig (AKU). Fra 1994 til 2006 var det strukturelle budsjettunderskuddet lavere enn AKU-arbeidsledigheten. Dette snudde i høykonjunkturåret 2007, med et kraftig taktskifte i 2009. 2010-budsjettet forsterker denne utviklingen. Relativt til den økonomiske utviklingen kan man derfor si at budsjettunderskuddet er historisk stort. Utviklingen siden 1986 fremgår i figur 1.

Figur 1. Strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd som prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge og AKU-arbeidsledighet som prosent av arbeidsstyrken, 1986-2010

Kilde: Satsbudsjettet 2010. AKU-arbeidsledighet er gitt ved glidende 3-mnd. vektet snitt 1986-2008 og estimat for 2009 og 2010

Det er fare for at den høye oljepengebruken og ekspansiviteten i budsjettet vil legge press på Norges Bank for å øke renten mer enn planlagt, som tidligere har indikert at den ser for seg en nøytral budsjettpolitikk i 2010. Det legger, isolert sett, press på den norske kronen. En sterk krone svekker konkurransevnen til eksportorientert og konkurranseutsatt privat næringsliv. NHO mener at "Regjeringen bruker fem til ti oljemilliarder for mye på statsbudsjettet. Dette vil fyre opp under en allerede sterk krone. Kronestyrkingen vil tappe norsk næringsliv for viktig konkurransekraft".³ Sjeføkonom Steinar Juel i Nordea mener også at budsjettet er for ekspansivt og sier "Dette er ikke særlig klokt, og vil gjøre sentralbanksjef Svein Gjedrems jobb vanskeligere... Norges Bank har lagt til grunn et nøytralt budsjett for neste år, og når man nå legger opp til en så ekspansiv pengebruk, betyr det at Gjedrem kan måtte sette opp renten mer enn forutsatt".⁴ "Det er svært bekymringsfullt at regjeringen velger å øke oljepengebruken neste år, til tross for at ledigheten blir betydelig lavere enn fryktet. Det legger press på industrien, og gir oss færre ben å stå på når oljeinntektene tar slutt. De burde allerede i 2010-budsjettet ha begynt å stramme til. Ved å ikke gjøre det skyver de regningen foran seg" mener sjefsøkonom i Sparebank 1-gruppen, Elisabeth Holvik.⁵

Det ekspansive budsjettet i 2010 har kun i begrenset grad blitt benyttet til å støtte opp under privat næringsliv. Stein Lier-Hansen, administrerende direktør i Norsk Industri, mener at "Riktignok er det betydelige mengder retorisk sympati å registrere fra Regjeringen, men i handling gjør Regjeringen vondt verre for eksportbedriftene. Forslaget om å reversere den midlertidige økte avskrivingsraten for maskiner (fra 30% til 20%), vil bety at industrien i 2011 må betale 2,5 milliarder kroner mer i skatt... Regjeringens verbale bekymring for industrien, fører til mer oljepengebruk til nær sagt ethvert godt formål. Samtidig ser vi at en av de viktigste ordninger som var ment å skulle hjelpe hardt pressede og kriserammede industribedrifter, kuttes. Det henger ikke på greip".⁶

Vil konkurranseevnen til privat næringslivet fortsette å svekke seg?

”Dette var et overraskende ekspansivt budsjett. Det blir svært trangt de neste årene fordi så mye av handlingsrommet nå er brukt opp” mener sjefsøkonom i DnB NOR, Øystein Dørum, om 2010 budsjettet.⁷ Handlingsrommet fremmover vil være begrenset. Utvikler oljeinntekter og Statens Pensjonsfond – Utland seg som ventet, anslår finansdepartementet at dagens bruk av oljepenger er passende først i 2018. Men regjeringen sikter mot strammere budsjetttrammer enn dette. ”Vår ambisjon er å komme tilbake på 4 prosentbanen betydelig før 2018”, sier finansminister Kristin Halvorsen.⁸

Den rødgrønne regjeringen ikke har prioritert verdiskaping og næringsvirksomhet i sine første år – år preget av internasjonale høykonjunkturen og romslig økonomisk handlingsrom. I årene fremover vil det økonomiske handlingsrommet være betydelig mindre enn i første stortingsperiode. Gitt prioriteringene så langt, lover ikke det bra for utviklingen for de fremtidige vilkårene for å drive næringsvirksomhet i Norge. Det er derfor grunn til å frykte at Verdensbankens rapport om fire år vil avdekke ytterligere svekkelser av konkurranseevnen til norske bedrifter og arbeidsplasser. Det vil i så fall svekke privat sektors evne til å skape sysselsetting, verdiskaping og overskudd, og med det skattegrunnlaget for offentlig velferd.

Velger regjeringen derimot et linjeskifte ved å prioritere konkurranseevnen til privat næringsliv, vil skattegrunnlaget for offentlig sektor på sikt styrkes.

Forfatter: Notatet er skrevet av Villeman Vinje, samfunnsøkonom i Civita. vinje@civita.no

Sluttnoter

¹ <http://www.doingbusiness.org/Downloads/>

² Det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet er et mål på den underliggende bruken av petroleumsinntekter over statsbudsjettet, der en har korrigeret for bl.a. virkninger av konjunktur utviklingen, overføringer fra Norges Bank og spesielle regnskapsmessige forhold.

³ Pressemelding fra NHO, 14. oktober 2009: <http://www.nho.no/statsbudsjettet/mye-fordeling-lite-bedrift-article21281-84.html>

⁴ <http://www.nrk.no/nyheter/okonomi/1.6815139>

⁵ e24.no 13. oktober 2009: <http://e24.no/makro-og-politikk/article3317597.ece>

⁶ Pressemelding fra Norsk Industri, 14. oktober 2009: <http://www.norskindustri.no/oekonomi-naeringsliv/statsbudsjettet-truer-eksportbedriftene-article3624-548.html>

⁷ Aftenposten, 14. oktober 2009

⁸ e24.no 13. oktober 2009: <http://e24.no/makro-og-politikk/article3318513.ece>